

YUNUS EMRE’NİN ŞİİRLERİNDEKİ DİL ÖZELLİKLERİ

*Çok sevip saydığım agabeyim
Prof. Dr. Mehmet AKALIN’ın
aziz hatırasına*

ERZURUM - 1991

Efrasiyap GEMALMAZ*

Günümüzden 600 küsur yıl öncesine ait olmalarına rağmen Yûnus Emre’nin şiirlerinin dili, bugün için de oldukça sade ve anlaşılabilirliğinden hemen hiçbir şey yitirmemiş durumdadır. Sıradan bir öğrenim görmüş Türkçe bilen hemen herkes, bu şiirlerin yüzeysel anlamına ulaşmak için çok seyrek olarak sözlüğe bakmak ihtiyacı duyar. -Şüphesiz, anlamın derinliğine ulaşmak çok özel bir kültürü gerektirmektedir.-

Anadolu’da din ve bilim dilinin Arapça, devlet ve sanat dilinin Farsça olduğu bir devirde meydana getirilmiş olan bu şiirlerde Arapça ve Farsça kelime ve deyimlerle normal ölçülerde karşılaşılır.

Çok kere, kelimeler ve kuruluşlar öylesine tabî seçilmiştir ki, Şiirin Yûnus’a ait olduğunu bilmesek günümüzün usta bir şairi tarafından meydana getirilmiş olduğunu sanabiliriz. Yûnus’un şiirlerinin çok söylenmiş, çok ezberlenmiş, çok istinsah edilmiş ve çok okunmuş ve okunmakta olmasının sebebi, bu şiirlerin konularından çok dilindeki bu tabiiyet olsa gerek.

Yûnus’un şiirlerinin dili, her ne kadar, bazı bilgi yükü taşımayan fonetik yorumlar bir yana (Örnek: bazı eklerin vokallerinin düz vy

---

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
**Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, (15-16Ekim 1991), Erzurum, 1991, s.
61-77.**

yuvarlak olması, bazı hallerde ötümlü ve ötümsüz konsonantların farklı seçilmeleri, vs.) STT (**Standard Türkiye Türkçesi**)'ninkilere yakın özellikler sergilese de, bu şiirlerde daha çok Eski Anadolu Türkçesi'nin, bir kısmı günümüz Türkiye Türkçesi'nde, Azerbaycan Türkçesi'nde, Türkmen Türkçesi'nde canlılığını sürdüren yaygın özelliklerini buluruz.

Yine bu şiirlerde bazan Eski Türkçe'nin, özellikle Karahanlı Türkçesi'nin, yani Doğu Türkçesi'nin izleriyle de karşılaşırız. **Divanü Lûgat-it Türk**'te, **Kutadgu Bilig**'de, **Atebetü'l-Hakayık**'ta görülen bazı kelime ve deyimler seyrek de olsa karşımıza çıkar. Günümüz Türkiye Türkçesi için tanınması ve öğrenilmesi pek güç olmayan bu özellikleri öbekler halinde vermeye çalışalım. Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, bilimsel araştırmalarda titizlikle üzerinde durulan, ancak anlam açısından bir değer taşımayan fonetik ayrıntılara girmeyeceğiz. Bu yüzden örnek aldığımız şiirlerin önce fonetik olarak mümkün olduğunca Türkiye Türkçesi'ne yaklaştırılmış olmasına dikkat ettik.

Eklerin Kullanımı:

İlkin, Eski Anadolu Türkçesi'nde ve özellikle Yunus'un şiirlerinde karşılaştığımız bazı eklerin STT'ndeki karşılıklarını verelim.

1. İstek Eki: /-(y)A/ = (-a, -e, -ya, -ye):

1.1. Bu ekin görevlerinden biri STT'nde olduğu gibi istek bildirmektedir:

Örn.: eglen-//-e//+vüz = eglenelim, kalalım

*vâde qıldıq ol dost ile   biz bu cihana gelmeden
pes ne qadar **eglenevüz**   ol vâdemiz yetse gerek*

var-//-a//+vuz = varalım, gidelim

*biz de **varavuz** ol ile   kaçan ki vâdemiz gele
kişi varacağı yere   gönlünü berkitse gerek*

n'id-//-e//+m = ne edeyim, ne yapayım

***n'idem** ben bu gönül ile   benim ile bir dem durmaz
ol dost yüzün gördü yine   öğütleyip öğün dermez*

harc ed-//-e+//+m = harcayayım

bin yıl ömrüm olursa   **harc edem** bu qapıda
ben gerçek âşiq isem   gerek bu yolda **ölem**

tüt-//-me-ye+//+yin = tütmeyeyim

senden gelir cevr ü cefâ   *ben âh u vâh* **etmeyeyin**
düşmüşem aşqın oduna   *yanıp nice* **tütmeyeyin**

1.2. Bu ek Azerî Türkçesi'nde de olduğu gibi, 3. kişiye dolaylı emir görevinde de görülür:

Örn.: az-//-a+//+ø = azsın; azdır-//-a+//+ø = azdırsın

İblis ü âdem kim olur   ya **aza** yahut **azdıra**

qıl-//-a+//+ø = kılsın

meger seniñ inâyetin   **qıla** yüzüm aq çalabım

öldür-//-e+//+ler = öldürsünler

eger beni **öldüreler**   *külüm göge* **savuralar**

1.3. Bu ek bazan şimdiki zaman da ifade eder:

Örn.: besle-//-ye+//+sin = besliyorsun

nice bir **besleyesin**   *bu qad ile qameti*
düşdüin dünya zevqine   *unutdun qıyameti*

1.4. Çok kere bu ekin gelecek zaman ifade ettiğini de görürüz:

Örn.: qal-//-a+//+am = kalacağım; ol-//-a+//+m = olacağım

bir gün **ola** sensiz **qalam**   *qurda quşa öyün* **olam**
çürüyüben topraq **olam**   *ah n'ideyin ömrüm seni*

gel-//-me-ye+//+sin = gelmeyeceksin

gidip geri **gelmeyesin**   *gelip beni* **bulmayasın**
bu benlige sermayesin   *ah n'ideyin ömrüm seni*

öl-//-e+//+m = öleceğim; gel-//-e+//+m = geleceğim

ey yâranlar ey qardaşlar   *ecel* **ere ölem** bir gün
işlerime pişman olup   *kendözüme* **gelem** bir gün

qon-//-a+//+ø = konacak; gel-//-e+//+ø = gelecek
yanlarıma **qona** elim söz söylemez **ola** dilim
qarşıma **gele** amelim n'ettim ise **görem** bir gün

al-//-a+//+ø = alacak
dökülüüp **qalısar** malın ayruqlar **ala** helâlin
senden geri qalan malın sana assısı **olmaya**

1.5. Bu ekin dilek-şart görevi vardır:

Örn.: duy-//-a+//+y1-d+1+ñ = duysaydın

her bir sözü **duyaydıñ** ya bu gamı **iyeyidiñ**
yeriñde **eriyeyidiñ** **gideydi** senden kâr ü bâr

1.6. Bu ekin gereklilik görevinde kullanıldığı da olur:

Örn.: ed-//-e+//+sin = etmelisin ; bul-//-a+//+sın = bulmalısın

terk **edesin** taht u tacı **bulasın** ettigin gücü

gör-//-e+//+sin = görmelisin ; eri-//-ye+//+sin = erimelisin
sana ibret gerek ise gel **göresin** bu sinleri
ger taş isen **eriyesin** baqıp göricek bunları

1.7. Son olarak bu ekin masdar göreviyle de kullanıldığını görüyoruz:

Örn.: gel-//-e+//+si+n+i = gelmesini ; bas-//-a+//+sı+n+i = basmasını

taş eydür **gelesini** bir qadem **basasını**
resul eydür gelürem buyurur ise ol haq

2. Geniş Zaman Eki /-°R/ = (-°r, -z):

2.1. Bu ekin kullanımı STT'ndeki gibidir. Yalnız olumsuz 1. teklik ve çokluk şahıslarda ekin '/-ø+/'li alomorfu yerine Azerî Türkçesi'nde olduğu gibi '/-z+/'li alomorfu kullanılır:

Örn.: qorqı-//-ma-z+//+am = korkmam

hiç ayruq ben **qorqımazam** ya bir zerre **qayırmazam**
ben imdi kimden qorqayın qorqtugum ile yar oldum

2.2. Bu ek "+ol-" yardımcı fiiliyle "teşebbüs" bildirir:

Örn.: aç-//-ar +/ /+ol-//d+u+//+m = açmaya kalktım
haqтан bana nazar oldu   haq qapısının **açar oldum**
girdim haqqın haznesine   dürr ü gevher **saçar oldum**

2.3. Bu ek ayrıca /-(y)An/ geniş zaman partisibi gibi de kullanılmıştır:

Örn.: bil-//-ir+//+ = bilen

ya bildiginden eyit   ya bir **bilirden eşit**
teslimin ucun tutup   hiç sözü uzatmayalar

der-//-er+//+ = deren

sogulmuş şol qara gözler   belirsiz olmuş ay yüzler
qara topragın altında   gül **derer** elleri gördüm

sev-//-me-z+//+ = sevmeyen

haqtır seni **sevmez**lere   cansız sûrettir der isem
onun için canlılara   senin gibi mâşûq gerek

3. Gelecek Zaman Partisip Eki /-(y)AsI/ = (-ası, -esi, -yası, -yesi):

Örn.: qal-//-ası+//+ø+//+dır = kalacaktır

kime ne **qalasıdır**   =   kime ne kalacaktır.

bil-//-esi+//+ø+//+dir = bilecektir

yûnus bu aşq sözünü   kim bildi **bilesidir**

dal-//-ası+/ = dalacak ; al-//-ası+/ = alcak

erenler bir denizdir   aşq gerek **dalası**
bahrê gerek denizden   girip gevher **alası**

öl-//-esi+/ = ölecek

ten fânidir can ölmez   gidenler geri gelmez
ölür ise ten ölür   canlar **ölesi** değil

gir-//-esi+/ = girecek; gör-//-esi+/ = görecek

ne qapı vardır **giresi**   ne yemek vardır **yiyesi**

ne ıŝıq vardır göresi   *dün olmuşdur gündüzleri*
işbu vücut şehrine   *her dem giresin gelir*
içindeki sultanın   *yüzün göresim gelir*

4. Gelecek Zaman Eki /-(y)IsAr/ = (-ısar, -iser, -yısar, -yiser):

4.1. Gelecek zaman eki olarak STT'ndeki /-(y)AcAk/ eki görevinde:

Örn.: öl-//-iser+/ = ölecek

canım qurban qılam ona   *ger can qabul qılar ise*
qaçan ise öliserem   *nice bunda diri duram*

ol-//-ısar+/ = olacak

yarın ona olısar   *muhammed şefâati*

ol-//-ma-yısar+/ = olmayacak

dost yoluna gönülene   *geri dönmek olmayısar*

doy-//-usar+/ = doyacak

muhammed yatar nûr ile   *çevresi dolu hûr ile*
varan doyuşar nûr ile   *gele varalım muhammede*

4.2. Gelecek zaman partisip eki STT'ndeki /-(y)IcI/ eki görevinde:

Örn.: gid-//-iser+/ = gidecek, gidici

miskin yûnus gidisersin   *uzaq sefer edisersin*
hasret ile qalışarsın   *ah n'ideyin ömrüm seni*

4.3. Gelecek zaman gerundium eki olarak STT'ndeki /-(y)IncA/ eki görevinde:

Örn.: gel-//-iser+/ = gelince ; de-//-yiser+/ = deyince

can alıcı xod geliser   *emâneti ver deyiser*
ben emâneti ıssına   *vereyin andan varayın*

münker ü nekir geliser   *yer gök ün ile doluşar*
ben bunlara cevabını   *vereyin andan varayın*

yazıl-//-ısar+/ = yazılınca; bozul-//-usar+/ = bozulunca

xayrım şerrim yazılısar   *ömrüm ipi üzüliser*
gidip sûret bozulusar   *ah n'ideyin ömrüm seni*

5. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki /-mİş/ ve /-(y)İp/:

5.1. Öğrenilen geçmiş zaman partisip eki /-mİş/ STT'nde olduğu gibi kullanılmaktadır.

5.2. Çok seyrek olarak Azerî Türkçesi'nde olduğu gibi /-(y)İp/ gerundium ekinin de öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanıldığını görüyoruz:

Örn.: al-//-İp+/ = almış
senin aşqın beni benden alıpdır
ne şirin derd bu, dermandan içeri

tut-//-up+/ = tutmuş
muhammed bir denizdir   *âlemi tutup durur*
yetmiş bindir peygamber   *gönünde muhammedin*

6. Gerundium Eki /-(y)UbAn/ ve /-(y)UbAnI/ < etç. -pAn:

STT'nde görülmeyen bu gerundium eki, Eski Türkçe devresinden Eski Anadolu Türkçesi'ne intikal etmiş eklerden biridir:

Örn.: ol-//-uban+/ = olup, olarak
gül oluban açılayın   *ayruq daxi salmayayın*

mecnun oluban yürürüm   *ol yâri düşte görürüm*

baq-//-ıban+/ = bakıp, bakarak
baqıban hayranın olsam   *güzel ka'betullah sana*

düş-//-übeni+/ = düşüp, düşerek
senin aşqın denizine   *düşübeni garq olayın*

ol-//-ubanı+/ = olup, olarak
aşq bahrîsi olubanı   *denizlere dalan benim*

de-//-yübeni+/ = diyip, diyerek

şudur budur deyübeni derviş târümâr gerekmez

7. Gerundium Eki /-(y)IcAK/ ve /-(y)IcAGIz/:

Bu ek STT'ndeki /-IncA/ ekinin görevini karşılayan eklerden biridir:

Örn.: çık-//-ıcaq+/ = çıkınca

*bu âleme **çiqıcaq** bir aceb hâle geldim*

açılıver-//-icek+/ = açılıverince

***açılıvericek** perde dostun cemâlin arzular*

ol-//-ıcaq+/ = olunca; donan-//-ıcaq+/ = donanınca

*evvel bahar **olıcaq** ağaçlar **donanıcaq***

gör nice medh ederler bülbüller gül üstüne

qop-//-ucaq+/ = kopunca

***qopucaq** rûz-i qıyâmet ben n'ideyin n'eyleyeyin*

an-//-ıcağız+/ = anınca, hatırlayınca

*illâ ömrün **qasırlığın** **anıcağız** benzi solar*

var-//-ıcağız+/ = varınca, gidince

*çoq bezirân ziyan eder **varıcağız** uzun yola*

ol-//-ıcağız+/ = olunca

*sen ü ben **olıcağız** iş ikilikde qalır*

çiqdıq iklik evinden sen ben yagmaya verdik

er-//-icegiz+/ = erince, ulaşınca, gelince

*aşqdan nazar **ericegiz** gülzâr oldu nâr olmadı*

8. Gerundium Eki /-(y)A/ ve /-(y)I/:

8.1. Bu ek STT'ndeki /-(y)ArAK/ eki gibi kullanılır:

Örn.: tut-//-a+/ = tutarak

*benim amelim dost idi amelimi **tuta** varam*

sürü-//-yü+/ = sürerek, sürüyerek

deli oldum adım yûnus aşk oldu bana qılavuz

hazrete degin yalnız yüz sürüyü varan benim

8.2. Yine STT'ndeki gibi tekrarlanarak kullanıldığı görülür:

Örn.: ara-//-y1+/ ara-//-y1+/ = araya araya

arayı arayı bulsam izini izinin tozuna sürsem yüzümü

de-//-yü+/ de-//-yü+/ = diye diye

şol cennetin ırmaqları aqar allah deyü deyü

8.3. Yine STT'ndeki gibi tasvirî fiillerin yapısına girer:

Örn.: üz-//-e + dur-/ = üzüp dur-

ey pâdişah ey pâdişah her dem için düze durur

dünya onun bostanıdır sevdiğini üze durur

bul-//-ı + gör-/ = buluver-

isteyelim iş ıssını bulü görelim qandadır

ilt-//-e + gör-/ = götürüver-

iyi amel ilte görün ol haq terazû ordadır

gizle-//-yi + bil-/ = gizleyebil-

ben ol yâri sevdiğimi nice bir gizleyi bilem

9. Gerundium Eki /-(y)In/:

Eski Türkçe'de de seyrek görülen bu ekin tek örneğiyle karşılaştık:

Örn.: inile-//-yin+/ = inileyerek

inileyin eydür isem gör boynunda borç qalmasın

qaqır buşar söger bana eydür ki ey haqqı görmez

10. Masdar Eki /-mAK/:

10.1. Bu eki STT'nden farklı olarak üzerine datif eki alarak /-mAK

için/ ek - edat grubunun görevini yüklenir:

Örn.: gör-//-meg+//+e = görmek için

leylâ yüzün görmege mecnun olasım gelir

ver-//-meg+//+e = vermek için

gerçek âşîq ol ola   *can vermege ol ive*
dosd ile bazar için   *nice bin başdan geçer.*

10.2. Yine /+HİK/ ve datif ekiyle de aynı şekilde kullanılır:

Örn.: gör-//-mek+lig+//+e = görmek için

üzünü görmeklige   *canım veresim gelir*
seni bir görmeklige   *müştaqdır cümle âlem*

gir-//-mek+lig+//+e = girmek için

işbu yola girmeklige   *bir görelim yaraq nedir*

10.3. Bu ek üzerine iyelik eklerini de alabilir:

Örn.: gel-//-meg+//+ü+ñ = gelmen, gelişin

ne gelmegüñ gelmek dürür   *ne gülmegüñ gülmek dürür*
son menziliñ ölmek dürür   *duymadıñsa aşqdan eser*

11. STT'nde kullanımı olmayan Eski Türkçe'nin **emir kuvvetlendirme eki /+GII/** çok kullanılan eklerden biridir:

Örn.: yarlığa-//-+gıl = bağışla, affet

yarlığagıl sen yûnus

dâd eyle-//-+gıl = adalet gözet

işin zulüm degil ise   *dâd eylegıl varmaq için*

qo-//-+gıl = koy; de-//-+gıl = de

yûnus bu sözleri qogıl   *kendözünden elin yugıl*
senden ne gele bir degil   *çün haqdan gelir hayr u şer*

12. Emir 2. şahıs çokluk ekinin STT'nde aslî sayılan vokali, Yûnus'un şiirlerinde genellikle Türkmençe'de olduğu gibi yardımcı durumdadır:

Örn.: ol-//-ma-//-+n = olmayın

eksik olman ehlilerden   *gaça görün câhillerden*
tanrı bizar baxîllerden   *baxîl dîdar görür degil*

unut-//-ma-//-+n = unutmayın

topraga garq olmuş nâzik tenleri
söylemeden qalmış tatlı dilleri
gelin duâdan **unutman** bunları
ne söylerler ne bir haber verirler

eyle-//-+n = eyleyin, edin

xaber **eylen** âşıqlara aşqa gönül veren benem

eyle-//-+ñ+üz = eyleyiniz, ediniz

gönülden **eyleñüz** fiğân

san-//-ma-//-+ñ+uz = sanmayınız

onsuz olursam ölürem onunla diri yürürem

siz **sanmañuz** ki dirliđi hemişe candan tutaram

13. Teklik 1. şahıs zamiri "bn / ben / bin"‘in çeşitli ses olayları sonucunda ekleşmesiyle oluşmuş **teklik 1. şahıs bildirme eki**, STT’ndeki alomorflarından farklı olarak /+vAn/, /+vAnIn/, /+Am/, /+m/, /+yIn/, şekilleriyle de görülür:

Örn.: degül+//+ven = degilim

beni sorma bana bende **degülven**

sûretim boş yürür dondan içeri

ben+//+ven = benim (< ben [er-//-ür] ben)

bir gün senin dahi yûnus **benven** dediklerin qala

seni dahi böyle ede nitekim etdi bunları

ben+//+ven+in = benim (< ben [er-//-ür] ben)

ol+//+van+ın = O’yum (< ol [er-//-ür] ben)

yûnus eydür hiç şek degil ol **benvenin** ben **olvanın**

ben ne dersem ol dost tutar dost dedigin ben tutaram

âqıl+//+em = akılım, akıllıyım

ne **âqilem** ne dîvâne gel gör beni aşq n’eyledi

bir+//+em = birim, aynı varlığım

dil ne bilir dosd xaberin ben dost ile nice **birem**

ben+//+em= benim (ben [er-//ür]ben)

leylâ-i mecnûn **benem**   şeydâ-yı rahmân **benem**
leylâ yüzün görmege   mecnûn olasıım gelir

qorqı-//ma-z+//+am = korkmam ; qorq-//a+//+yın =
korkayım

hiç ayruq ben **qorqımazam**   ya bir zerre **qayırmazam**
ben imdi kimden **qorqayın**   qorqdugum ile yar **oldum**

ed-//e+//+m = edeyim

bin yıl ömrüm olsa   xarc **edem** bu qapıda
ben gerçek âşiq isem   gerek bu yolda **ölem**

n'id-//e+//+m = ne edeyim

n'idem ben bu gönül ile   benim ile bir dem durmaz

**14. Çokluk 1. şahıs zamiri "bz / biz" in ekleşmesiyle oluşmuş
çokluk 1. şahıs bildirme ekinin ayrıca /+vUz/ şekli de görülür:**

Örn.: eglen-//e+//+vüz = eglenelim

vâde qıldıq ol dost ile   biz bu cihâna gelmeden
pes ne qadar **eglenevüz**   ol vâdemiz yetse gerek

var-//a+//+vuz = varalım, gidelim

biz de **varavuz** ol ile   qaçan ki vâdemiz gele
kişi varacağı yere   gönlinü berkitse gerek

**15. Teklik 2. şahıs bildirme eki /+sın/, çokluk 2. şahıs bildirme
eki /+sIz/ şeklinde görülür:**

Örn.: eyd-//ir+//+sin = dersin

eydirsin kim gözüüm görür   dâvâyı mânâyâ erdir
gündüzün gün şule verir   gece yanan çırağ nedir

bil-//ir+//+ mi+siz = bilir misiniz

bilir misiniz ey yârenler   gerçek erenler qandadır

ol-//ur+//+suz = olursunuz

yine sordum çiçege   qışın nerde **olursuz**

çiçek eydür ey derviş qışın türâb oluruz

16. Belirtili isim tamlamalarında belirtilene getirilen **genitif eki** özellikle özel vy iyelik eki almış isimlerden sonra getirilmeyebilir:

Örn.: leylâ+//+ø = Leylâ'nın

leylâ yüzün görmege mecnûn olasım gelir

gönl+//+ü+müz+ø = gönlümüzün

onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır

yetim+//+ler+//+ø = yetimlerin

sen yetimler başısın yanmış cigerler aşısın

can+//+ım+ø can+//+ı = canımın canı

gök+//+ler+//+ø = göklerin

açıldı gökler qapısı

17. /+°n/ **instrümental ekinin** aşağıda örnekleri verilen kullanımları dikkat çekicidir:

Örn.: iz+//+in iz+//+in = iz iz

gence ugrasam diyen izlesin izin izin

yaş+//+ın yaş+//+ın = yaşlı yaşlı, göz yaşlarıyla

qarlı dağların başında salqım salqım olan bulut

saçın çözüp benim için yaşın yaşın aglar mısın

bir+//+in bir+//+in = birer birer, tek tek

hani velîler nebîler geldi geçdi cümle bular

agız açıp qara yerler birin birin yutsa gerek

güc+//+ün = zorla

qırq kişi bir agacı dagdan gücün indire

ya bunca mürid muhib sırat nice geçesi

ayag+//+ın = ayakta

xalq hep ayagın durur ben severem oturam

sen+//+siz+//+in = sensiz, sensiz olarak
âlemlerin arzûsu   *seni bulmaq içündür*
ben seni bulmuş iken   ***sensizin** nite olam*

18. /+IA-yI+n/ ve /+cI+IA-yI+n/ instrümental eklerinin de dikkat çekici kullanımları vardır:

Örn.: bulut+//+layın = bulut gibi
***bulutlayın** seyrân edip*   *arşa yakın varan benem*

ismâil+//+leyin = İsmâil gibi
*gerçek **ismâilleyin***   *qurban olasım gelir*

pervane+//+leyin = pervane gibi
aşqa tanışq sıgmaz   *degme can göge agmaz*
***pervaneleyin** oda*   *yanmayan âşiq olmaz*

su+//+layın = su gibi
*aqar **sulayın** çağlarım*   *dertli cigerim daglarım*
şeyhim anuban aglarım   *gel gör beni aşq neyledi*

ben+//+cileyin = benim gibi
*hiç kimseler **bencileyin***   *aşqa giriftâr olmadı*
aceb şu yerde var m'ola   *şöyle garîb **bencileyin***
bagrı başlı gözü yaşlı   *şöyle garib **bencileyin***

sen+//+cileyin = senin gibi, senin gibisi
haq çalabım haq çalabım   ***sencileyin** yoq çalabım*

bu+//+n+//+culayın = bunlar gibi
kimi yigit kimi qoca   *kimi vezir kimi xoca*
gündüzleri olmuş gece   ***bunculayın** çoqlar yatar*

19. Çok kez iyelik eki almış isimlere belirtili nesne (aküzatif) eki getirilmez:

Örn.: el+//+i+m+ø = elimi
*ya **elim** al qaldır beni*   *ya vaslına erdir beni*

çoq aglatdın güldür beni gel gör beni aşq neyledi

ata+//+ø+m+ø ana+//+ø+m+ø = babamı anamı
atam anam istemezem

günah+//+lar+i+mız+ø = günahlarımızı
günahlarımız yarlığa

ümme+//+i+ñ+ø = ümmetini
ümmetiñ oda yaqmayam **suçuñ** başına qaqmayam

qâdirli+//+i+ñ+ø = kadirliğini
öger onun **qâdirliğin** her bir işe **nâzırlığıñ**
illâ ömrün **qasırlığın** anıcağız benzi solar

vasf+//+i+n+ø = vasfını
yûnus aşqın vasfın söyler gerçeklere xaber eyler

20. /+i-/ fiili Türkmençe’de olduğu gibi sık sık düşer ve /+ol-/ fiili gibi de kullanılır:

Örn.: bul-//unca+//d+ı = buluncaydı, buluncaya kadardı
qorqum onu **buluncadı** qorqudan qurtuldum ahî

yok+luk+//+da+//mış
yoqluqdamış dostu seven qomaz ayruqsı baqışı

qaçan i-se+ø = ne zaman olsa
qaçan ise öliserem nice bunda diri duram

kim+//dig+i+n+i = kim olduğunu
ben de baqdım ben de gördüm benim ile ben olanı
sûretime can vereni **kimdigini** bildim ahî

ney+//düg+i+n+i = ne olduğunu
dili ile aşq diyenler bilmezler aşq **neydügini**

kim i-düg+i+n+ø = kim olduğunu
bu canlara hükm edeni **kim idügin** bildim ahî

21. İhtimal kuvvetlendirme eki olarak /+dIr/ yanında /+dUrUr/ şeklini de buluruz:

Örn.: dur--/-muş+//+durur = durmuştur
hayran olup ileyinde ***durmuş durur*** hûr ü melek

degül+//+dürür = degildir
işbu benim zarılığım ***degül dürür*** bir bag için

hasret+//+dürür = hasrettir
yûnus ***hasret dürür*** sana *hasretini göster ona*

aşq+//+dürür = aşktır
aşq durur derdin dermânı *aşq yolunda qodum cânı*
yûnus emre eydür bunu *bir dem aşqsız olmayayın*

Kelime Hazinesi Üzerine Kısa Bilgi:

22. Yûnus'un şiirinde Türk İslâm kültürüne girmiş **Arapça kelime** ve **kuruluşlarla**, âyet ve hadislerden alıntılarla yer yer karşılaştırılır:

Örn.: *settârü'l-uyûb*
hayy u gaffâru'z-zünûb
sensin ahad sensin samed
hamd ü şükr-i allah ile
vasf-ı qulhuvallah ile
daim zikrullah ile
qâlû belâ kelecisin *bunda haber veren benem*

23. Yine aynı şekilde Farsça kelime, kuruluş ve deyimlere de rastlamak olagandır:

Örn.: *ben gönlümü qul eyleyem* ***bâşed ki mâşûqa erem***
amelim mahallesi ***serbeser*** *qalmış ıssız*
ölür çün anadan dogan
tûr-ı sîna haqqıçün *şehr-i medine haqqıçün*
ilim xod göz hicâbdır dünya axret hesâbdır
kitap xod aşq kitabıdır *bu oqunan varaq nedir*
iki cihan varlığı ***ger*** *benim olur ise*

24. Ayrıca Yûnus'ta **Eski Türkçe** devresinden günümüz STT'ne intikal etmemiş kelimeleri de görebiliriz:

Örn.: *süñük* = kemik, *yel-* = koş-, *neñ* = şey, nesne, *biti* = yazılı şey, defter, *görklü* = güzel, *ilt-* = götür-, *sevi* = sevgi, aşk, *sagınç* = düşünce endişe, *assı* = fayda, kâr, *tamu* = cehennem, *uçmaq* = cennet, *od* = ateş, *anda* = orada, *em* = ilaç, *öküş* = çok, *buş-* = öfkelen-, vbg.

25. Yer yer yapı vy anlamca **Azerî ve Türkmen Türkçeleri**'ni hatırlatan unsurlara da rastlayabiliriz:

Örn.: *bular* = bunlar, *il* = halk, cemaat, *tut-* = çevir-, *dur-* = kalk-, *danış-* = konuş-, *yesir* = esir, *öz* = kendi, *tap-* = bul-, *var-* = git-, vbg.

26. Bu şiirleri bazan **halkça ifadeler, deyimler, atasözleri** süsler:

Örn.: *bana uçmaq ne gerekmez* = Bana cennet falan gerekmez.

gönlüm dahi cânım dahi elbir etti şol ikisi
= Gönlüm de canım da, işbirliği etti, şu ikisi.

el vardır el üstüne = el elden üstündür. vbg.

Özet:

Özetle diyebiliriz ki, Yûnus'un kullandığı Türkçe günümüz STT'nden önemsiz ayrıntılar bir yana pek farklı değildir. Üstelik Yûnus, en halkça fikirleri en halkça ifade edebilmiş şairlerimizden biridir. Şu dörtlükler sanki günümüz halk şairlerinden biri tarafından söylenmiş gibi hissedilmiyor mu?

*derildik pınar olduq
aqdıq denize dolduq*

*irkildik ırmaq olduq
taşdıq elhamdülillâh*

*quru idik yaş olduq
birbirimize eş olduq*

*qanatlandıq quş olduq
uçduq elhamdülillâh*

Kaynakça:

GÖKDEMİRİ, Sevgi ve Ayvaz, **Yunus Emre Güldeste**, Ankara, 1990.

GÖLPINARLI, Abdölbaki, **Yunus Emre, Hayatı ve Bütün Şiirleri**, İstanbul, 1983.

TİMURTAŞ, Faruk K., **Yunus Emre Divanı**, Ankara, 1986.

TİMURTAŞ, Faruk K., **Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük**, İstanbul, 1977.